

İBN EBÛ ZÂİDE

(bk. YAHYÂ b. ZEKERİYYÂ).

İBN EBÛ ZEMENİN

(ابن أبي زمين)

Ebû Abdillâh Muhammed
b. Abdillâh b. İsâ
el-Mürri el-Kurtubî
(ö. 399/1008)

Mâlikî fakih ve muhaddis.

Muharrem 324'te (Aralık 935) İlbîre'de (Elvira) dünyaya geldi. Bazı kaynaklarda zilhicce ayında doğduğu kaydedilirse de talebesi İbnü'l-Hazzâ'nın kendisinden naklettiği ilk rivayet daha doğru olmalıdır. Endülüs'e yerleşen Gatafân kabilesinin kollarından Benî Mürre'ye mensuptur. İbn Beşkûvâl (*eş-Şıla*, II, 458) aslen Tenesli (Cezayir), Kâdî İyâz ise Adveli (Mağrib) ve Nefze kabilesinden olduğunu kaydeder (*Tertübü'l-medârik*, IV, 672). İbn Ebû Zemenîn diye tanınmasının sebebinin kendisinin de bilmediği rivayet edilmektedir. Klasik kaynakların birçoğunda bu şekilde tesbit edilen lakabı bazı yeni çalışmalarda İbn Ebû Zemeneyn şeklinde kaydedilmiştir (*EI*² [İng.], III, 694; *DMBİ*, II, 657). İlk öğrenimini babasından ve İlbîre ulemâsından gören İbn Ebû Zemenîn daha sonra Beccâne (Pechina) ve Kurtuba'da (Cordoba) tahsiline devam etti. Saîd b. Fahlûn'dan İbn Abdülhakem'in *el-Muhtasar*'ını okudu. Ayrıca Vehb b. Meserre, İshak b. İbrâhim b. Meserre, İbnü'l-Cezâr, Ahmed b. Saîd b. Hazm, İshak b. İbrâhim et-Tuleytîlî, İbnü's-Şâme, Ebân b. İsâ el-Gâfikî, Ahmed b. Mutarrif el-Ezdi gibi âlimlerden başta fıkıh ve hadis olmak üzere çeşitli konularda ders aldı. Tahsilini tamamlayıp İlbîre'ye dönen İbn Ebû Zemenîn'in bir süre sonra tekrar Kurtuba'ya gittiği ve burada ders verdiği anlaşılmaktadır.

İbn Ebû Zemenîn, Mâlikî fıkhı ve hadis yanarında âlimler arasındaki fıkhî ihtilâflara da vâkıftı. Ayrıca tefsir, tarih, Arap dili ve edebiyatı gibi çeşitli ilim dallarında bilgi sahibiydi. Aralarında Ebû Amr ed-Dânî, Ebû İshak el-İlbîrî, Ebû Ömer İbnü'l-Hazzâ, Ebû Ömer İbn Sümayk, Hişâm b. Ömer b. Sivâr el-Fezârî, Ebû'l-Velîd İbnü's-Saffâr, Ebû Amr İbnü's-Sayrafî, Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Muhammed el-Kuley'î gibi âlimlerin de bulunduğu

birçok talebe yetiştirdi. Zühd ve takvâ sahibi bir âlim olup yöneticilerden uzak bir hayat yaşayan İbn Ebû Zemenîn Rebûlûahir 399 (Aralık 1008) tarihinde İlbîre'de vefat etti.

Eserleri. 1. *Müntehabü'l-ahkâm* (*el-Müntehab fi'l-ahkâm*). Mâlikî mezhebinde yargılama hukukuna dair kaleme alınan ilk eserlerden biri olup daha sonra yazılan birçok esere kaynaklık etmesi, günümüze ulaşmamış birçok kitaptan nakillerde bulunması, döneminin iktisadî ve içtimaî hayatı hakkında bilgi vermesi açısından büyük öneme sahiptir. Fuat Sezgin, çeşitli yazma nüshaları bulunan (Rabat, el-Hizânetü'l-âmmе, nr. 1730/D; Cezayir, el-Mektebetü'l-vataniyye, nr. 1368; ayrıca bk. Sezgin, I, 46) eserin basıldığını (Cezayir 1308) haber veriyorsa da (a.e., a.y.) yapılan araştırmada böyle bir baskının mevcudiyetine rastlanmamıştır (*Kudvetü'l-gâzî*, neşredeninin girişi, s. 82-83). 2. *Kudvetü'l-gâzî*. Cihadın fazilet ve ahkâmına dair olup Madrid'de Bibliotheca National'de kayıtlı nüshası (nr. 5349) esas alınarak Âişe es-Sülemânî tarafından neşredilmiştir (Beyrut 1989). 3. *Muhtasarı Tefsiri İbn Sellâm* (*Tefsirü'l-Kur'an*). Fas Hizânetü'l-Karaviyyîn'de (nr. 34) ve British Museum'da (nr. 820, Add. 19490) kayıtlı iki nüshası vardır. 4. *Uşûlü's-sünne*. Ehl-i sünnet akaidiyle ilgili bir risâle olup bilinen tek nüshası (TSMK, Revan Köşkü, nr. 510/2, vr. 26^a-46^a) Abdullah b. Muhammed Abdürrahîm b. Hüseyin el-Buhârî tarafından *Riyâzû'l-cenne bi-tahrîci Uşûli's-sünne* adıyla yayımlanmıştır (Medine 1415). 5. *el-Muğrib fi'htişâri'l-Müdevvene*. Bazı kaynaklarda *el-Muğrib* olarak geçen eser *el-Müdevvenetü'l-kübrâ*'nın en önemli muhtasarı ve aynı zamanda zor anlaşılın yerlerinin şerhi olup Fas Hizânetü'l-Karaviyyîn'de bir nüshası bulunduğu kaydedilmektedir (a.g.e., neşredeninin girişi, s. 85).

İbn Ebû Zemenîn'in kaynaklarda adı geçen diğer eserleri de şunlardır: *el-Muhezzeb* (İbn Müzeyn'in *el-Muvaţta*' şerhinin muhtasarıdır), *el-Müştemil fi'İlmi'l-vesâ'ik*, *Hayâtü'l-kulûb*, *Ünsü'l-mürîdîn*, *el-Mevâzîzü'l-manzûme* (*en-Neşâ'ihu'l-manzûme*), *Âdâbü'l-İslâm*, *Müntehabü'd-du'â*. İbn Ebû Zemenîn'in daha çok zühd ve hikmet konusunda yazdığı bazı şiirleri biyografik kaynaklarda yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ebû Zemenîn, *Riyâzû'l-cenne bi-tahrîci Uşûli's-sünne* (nşr. Abdullah b. M. Abdürrahîm b. Hüseyin el-Buhârî), Medine 1415, neşredeninin girişi, s. 13-26; a.mlf., *Kudvetü'l-gâzî* (nşr. Âişe es-Sülemânî), Beyrut 1989, neşredeninin girişi, s. 9-130; Humeydî, *Cezvetü'l-muktebis* (nşr. İbrâhîm el-Ebyârî), Kahire 1410/1989, I, 100-101; Feth b. Hâkân el-Kaysî, *Maţmaḥu'l-enfûs ve mesraḥu't-te'ennûs fi mûlaḥi ehli'l-Endelûs* (nşr. M. Ali Şevâbîke), Beyrut 1403/1983, s. 266-267; Kâdî İyâz, *Tertübü'l-medârik*, IV, 672-674; İbn Hayr, *Fehrese*, s. 251, 288; İbn Beşkûvâl, *eş-Şıla*, II, 458-459; Dabbî, *Buğyetü'l-mültemis*, s. 87-88; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XVII, 188-189; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, III, 1029; a.mlf., *Târîḫu'l-İslâm: sene 381-400*, s. 379-381; Saferdî, *el-Vâfi*, III, 321; İbn Ferhûn, *ed-Dibâcû'l-müzheb*, II, 232-234; Süyûtî, *Ṭabaḳâtü'l-müfessirîn* (Ömer), s. 104; Dâvûdî, *Ṭabaḳâtü'l-müfessirîn*, II, 161-162; Makkârî, *Nefḫu't-ṭib*, III, 554; Mahlûf, *Şeceretü'n-nür*, I, 101; Brockelmann, *GAL*, I, 205; *Suppl.*, I, 335; Sezgin, *GAS*, I, 46-47; Abdüsselâm Ahmed el-Kenûnî, *el-Medrese-tü'l-Kur'âniyye fi'l-Mağrib*, Rabat 1401/1981, I, 165-170; Zirikkî, *el-A'lâm* (Fethullah), VI, 227; Miklos Muranyi, *Dirâsât fi meşâdiri'l-fıkhil-Mâlikî* (trc. Ömer Sâbir Abdülcelîl v.dğr.), Beyrut 1409/1988, s. 27; Abdülvehhâb Hallâf, "el-Fakih İbn Ebî Zemenîn ve maḫtûṭâtü Münteḫabi'l-ahkâm", *MMMA* (Küveyt), XXX/1 (1406/1985), s. 211-265; "İbn Abî Zamanayn", *EI*² (İng.), III, 694; Ahmed Bâdkûbe-i Hezâve, "İbn Ebî Zemeneyn", *DMBİ*, II, 657-658.

SAFFET KÖSE

İBN EBÛ ZER'

(ابن أبي زرع)

Ebû'l-Hasen Alî b. Abdillâh (Muhammed)
b. Ahmed b. Ömer b. Ebî Zer' el-Fâsî
(ö. 741/1340)*el-Enîsü'l-muṭrib* adlı
eseriyle tanınan
Faslı tarihçi.

Eseri dolayısıyla yaygın bir şöhrete sahip olmasına rağmen kendisiyle ilgili çok az bilgi bulunmaktadır. Merînî Sultanı Ebû Saîd'in (1310-1331) kâtipliğini yapmıştır. Hakkındaki bilgi eksikliği önce ismi, soyu ve *el-Enîsü'l-muṭrib*'in müellifi olup olmadığı konusunda görülmekte, bu sebeple ortaya çıkan görüş ayrılıkları eserin ilmî değerini ilgilendirmektedir. Kitabın yazma nüshalarının bazılarında müellifinin adı Ebû Muhammed Sâlih b. Abdülhalîm el-Gırnâti, bazılarında ise Ebû'l-Hasan Ali b. Abdullah b. Ebû Zer' veya Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Ahmed b. Ömer b. Ebû Zer' el-Fâsî olarak yazılmıştır. Bu farklılık, müellifi bilinmeyen *Büyütâtü'l-Fâsî'l-kübrâ* adlı kitapta (s. 63-64) verilen şu bilgidan kaynaklanmaktadır: "Sâlih b. Abdülhalîm" (ö. 726/1326)